

بررسی موضوعات مورد علاقه اعضای جوان کتابخانه‌های عمومی شهر تهران جهت مطالعه در اوقات فراغت

مریم امیدخدا (نویسنده مسئول)

کارشناس ارشد رشته کتابداری و اطلاع رسانی
ketabdarhv@gmail.com

فرشته سپهر

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال
fereshteh.sepehr@yahoo.com
تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۳/۱۶؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۸۸/۷/۱۱

چکیده

پژوهش حاضر با استفاده از روش پیمایشی، نیازها و علایق مطالعاتی اعضای جوان کتابخانه‌های عمومی زیر نظر نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور شهر تهران را در هنگام اوقات فراغت مورد مطالعه قرار می‌دهد. هدف اصلی این پژوهش، شناخت و تعیین نیازها و علایق مطالعاتی جامعه‌ی پژوهش می‌باشد و درصدد مشخص نمودن هدف، انگیزه و علایق مطالعاتی اعضای جوان کتابخانه‌های عمومی، همچنین تعیین مهم‌ترین امکانات جهت گذراندن اوقات فراغت می‌باشد. از میان ۵۳۲۵۱ نفر اعضای جوان تعداد ۶۰۰ عضو به عنوان نمونه به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای متناسب با اندازه و حجم هر منطقه انتخاب شدند. از پرسشنامه برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که بیش‌تر اعضا (۳۹ درصد) باهدف گذراندن اوقات فراغت به کتابخانه‌ها مراجعه می‌کنند. هم‌چنین بررسی ریزتر یافته‌های پژوهشی نشانگر آن است که در کل سطح شهر تهران خصوصاً در حوزه‌ی جنوب و مرکز، کتابخانه‌ها، نقش اساسی در پرکردن اوقات فراغت کاربران جوان دارند. رُمان با توزیع فراوانی ۴۴/۲ درصد، موضوعی است که بیش از سایر گزینه‌ها مورد توجه و علاقه‌ی کاربران می‌باشد. بعد از آن موضوعات ورزشی با ۲۰/۱ درصد، موضوعات هنری با ۱۵/۱ درصد و طنز با ۱۳/۶ درصد در رده‌های بعدی قرار دارند.

کلیدواژه‌ها: مجموعه‌سازی، نیاز اطلاعاتی، کتابخانه‌های عمومی، اوقات فراغت جوانان، شهر تهران، مطالعه

مقدمه

کتابخانه‌های عمومی، کتابخانه‌هایی هستند که به افراد یک جامعه یا منطقه به صورت رایگان و یا با دریافت مبلغی ناچیز خدمات ارائه می‌کنند. آنها ممکن است به عموم مردم و یا طبقه‌ی خاصی از استفاده‌کنندگان مانند جوانان، بیماران بیمارستان، کارکنان و ... خدمت‌رسانی کنند، بنابراین هدف کتابخانه‌های عمومی، خدمت به عموم مردم یا جامعه‌ی خاصی از آنها می‌باشد (احمدی فصیح، ۱۳۸۵).

وظیفه‌ی اساسی کتابخانه‌های عمومی فراهم کردن هرگونه مطلب برای رفع نیازهای اطلاعاتی افراد و گروه‌های مختلف اجتماعی است. کتابخانه‌های عمومی از طریق آموزش، اطلاع‌رسانی، پر کردن ساعات فراغت، ایجاد سرگرمی برای افراد جامعه، تأمین و در نتیجه به پیشرفت و رشد فرهنگی جامعه کمک می‌کنند. از این جهت است که کتابخانه‌های عمومی را دانشگاه مردم خوانده‌اند.

از این رو می‌توان گفت که کتابخانه‌های عمومی نهادی است ضروری و به عنوان جزء جدایی‌ناپذیر جامعه‌ی امروزی به حساب می‌آیند و نقش مهمی در آن ایفا می‌کنند. بنابراین باید کتابخانه‌ها را به عنوان نیرویی اجتماعی در نظر گرفت که می‌تواند اثر گسترده‌ای بر جامعه‌ی مورد خدمت خود داشته باشد چرا که کتابخانه‌ی عمومی در خدمت گروه‌های مختلف جامعه قرار دارد و می‌تواند مورد استفاده‌ی همه اقشار جامعه از جمله کشاورزان، بازرگانان، جوانان، نابینایان و ... نیز قرار گیرد.

از سوی دیگر هم اکنون که بخش عظیمی از اعضای کتابخانه‌ها را جوانان کشورمان که آینده‌سازان مملکت می‌باشند تشکیل داده‌اند و بار اطلاعاتی آینده‌ی کشور روی دوش این قشر است و سعادت و سلامت آینده‌ی جامعه، توسط آنان تضمین خواهد شد ضرورت بررسی علایق و نیازهای اطلاعاتی جوانان عضو کتابخانه‌های عمومی بیش از پیش احساس می‌شود. از این رو این موضوع، در پژوهش حاضر مورد توجه قرار گرفته است.

بیان مسأله

جوانان همواره کانون توجه مصلحان و آماج تهاجم مفسدان بوده‌اند، زیرا عالم جوانی همان‌گونه که منشأ شورانگیزترین تجلیات عاطفی، روحی و بالندگی است، در معرض

بررسی موضوعات مورد علاقه اعضای جوان ...

فته‌انگیزترین آسیبهای فردی، اخلاقی و اجتماعی نیز هست. بر این اساس، غفلت از آموزش و هدایت نسل جوان، موجب خسران و مایه‌ی حرمان دولتهاست. بنابراین توجه به شناخت شخصیت، ویژگی‌ها، نیازهای اطلاعاتی و راهکارهای آموزشی و هدایت علمی جوانان از امور بسیار مهم و ضروری جوامع انسانی است. کتابخانه‌های عمومی نیز می‌توانند با عرضه‌ی خدمات فرهنگی به این قشر و برنامه‌ریزی برای آنها، گام‌های جدی و اساسی در این زمینه بردارند. به عبارت دیگر کتابخانه‌های عمومی با هدف بهره‌گیری مفید و صحیح از امکانات و مجموعه‌ی کتابخانه‌ها، برای تأمین نیازهای اطلاعاتی و علاقه‌ی مطالعاتی جامعه‌ی استفاده‌کننده، غنی‌سازی اوقات فراغت اعضا، همچنین ایجاد و حفظ تفاهم و هماهنگی دوسویه میان کتابخانه و اعضای آن شکل می‌گیرند. از این رو می‌توان گفت که ایجاد تفریح و تفنن و دمیدن روحی تازه در بشر، با فراهم‌آوری کتاب‌ها و دیگر رسانه‌ها به منظور بخشیدن آرامش و پرکردن اوقات فراغت به‌طور سالم را می‌توان در زمره‌ی اهداف کتابخانه‌ی عمومی قرارداد (محسنی، ۱۳۸۲).

از سوی دیگر با توجه به نقش جوانان به عنوان نیروهای فعال کشور و آینده‌سازان مملکت، ضرورت ایجاد می‌کند که فعالیت‌ها و امور فرهنگی مرتبط با جوانان مورد مطالعه قرار گیرد تا شناخت دقیق‌تری از آنها بدست آید و فعالیت‌های فرهنگی آنها به شکل بهینه‌ای هدایت شود. بنابراین، پژوهش حاضر (نیازسنجی اطلاعاتی اعضای جوان) کمک خواهد کرد تا برنامه‌ریزی فرهنگی برای جوانان هدفمند و جهت‌دار شود چراکه اگر منابع با توجه به ذوق و سلیقه‌ی آنان تهیه شوند، کارآیی و استفاده بیش‌تری خواهند داشت و در این صورت است که توسعه‌ی فرهنگی محقق خواهد شد.

امید است که نتایج این پژوهش و بررسی نیاز واقعی و فعلی اعضای جوان کتابخانه‌های عمومی بتواند مسئولان را در برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت جهت رفع نیاز اطلاعاتی و پرکردن اوقات فراغت آنان یاری رساند.

تعاریف عملیاتی

به منظور ارائه‌ی تعاریفی جامع و مانع از مفاهیم بیان شده در بیان مسأله‌ی پژوهش در این بخش تعاریف و توضیح‌هایی درباره‌ی آنها ارائه می‌شود.

کتابخانه‌های عمومی شهر تهران: کتابخانه‌هایی هستند که به موجب قانون زیر نظر نهاد کتابخانه‌های عمومی استان تهران اداره می‌شوند.

اعضا: منظور از آن همان اعضای کتابخانه‌های عمومی شهر تهران می‌باشند.

جوان: بر اساس تعریف ارائه شده از سوی سازمان ملی جوانان کشور، طیف سنی ۱۵-۲۹ سال را شامل می‌شود.

علاقه، علاقه‌ی مطالعاتی و نیاز اطلاعاتی: منظور از علاقه یا دوست داشتن از دیدگاه روانشناسان، نوعی نیاز ذاتی و فطری است به گونه‌ای که می‌تواند انگیزه‌ی مهمی برای تلاش و حرکت انسان باشد به این دلیل کم‌تر در معرض تغییر قرار می‌گیرد. بنابراین بررسی و شناخت علائق به دلیل پایدارتر بودنشان می‌تواند در برنامه‌ریزی‌ها مؤثرتر باشد (رفیع پور، ۱۳۷۰).

از آنجایی که در شرایط فعلی، هر پدیده‌ای به طور علمی پیشرفت بهتری می‌کند و با مطالعه و پژوهش در آن زمینه می‌توان به نتایج مطلوب‌تری رسید و موفقیت‌های بیشتری به دست آورد، بنابراین مطالعه در زمینه‌ی علایق مطالعاتی جوانان عضو کتابخانه‌های عمومی ضروری به نظر می‌رسد. در زمینه‌ی علایق مطالعاتی باید گفت که مطالعه در زمینه‌ی مورد علاقه، نشان دهنده‌ی علاقه‌ی مطالعاتی می‌باشد. بنابراین علاقه به موضوعی، نوعی نیاز اطلاعاتی پایدار ایجاد می‌کند. به طور مثال شخصی به طور فطری و طبیعی به نقاشی علاقه دارد پس نیاز اطلاعاتی مورد علاقه‌ی او به منظور نقاشی حرفه‌ای و علمی، موضوع هنر می‌باشد. این فرد ترجیح می‌دهد در اولین فرصت و در اوقات فراغت خود به این موضوع بپردازد و اگر روزی به کتابخانه‌ی محله‌ی خود برود قطعاً به بخش هنری و نقاشی مراجعه خواهد کرد. بنابراین علایق و سلیقه‌های ذوقی، نیازهای اطلاعاتی دائمی و پایدار ایجاد خواهند کرد.

مفهوم «نیاز اطلاعاتی» به نیازهایی اشاره دارد که افراد پس از مواجهه با مسائل و مشکلات پیرامون خود از حل یا تفسیر آنها عاجز می‌مانند و میل به برخورداری از دانش و آگاهی بیشتری در آن زمینه پیدا می‌کنند. به تعبیر دیگر، نیازهای اطلاعاتی به اطلاعاتی مربوط می‌شوند که افراد برای کارآیی در انجام وظایف شغلی، کسب رضایت در حل مسائل و مشکلات، یا دنبال کردن علایق خاص خود، «باید» از آن برخوردار باشند (لاین^۱، ۱۹۷۴).

به عقیده‌ی کرافورد^۲ نیازهای اطلاعاتی به موارد زیر بستگی دارند:

1. Line

2. Crawford

بررسی موضوعات مورد علاقه اعضای جوان ...

۱. فعالیت‌های شغلی؛
 ۲. دامنه یا حیطه‌ی علائق؛
 ۳. در اختیار بودن تسهیلات؛
 ۴. مشاغل سلسله‌مراتبی افراد؛
 ۵. عوامل برانگیزاننده‌ی نیاز اطلاعاتی؛
 ۶. ضرورت تصمیم‌گیری؛
 ۷. ضرورت جستجوی اندیشه‌های نو؛
 ۸. ضرورت اعتباربخشی اندیشه‌های درست؛
 ۹. ضرورت ادای سهم حرفه‌ای؛ و
 ۱۰. ضرورت برقراری اولویت در کشف مطالب (بشیری، ۱۳۸۰).
- به طور کلی نیازهای اطلاعاتی ترکیبی از نیازهای ناشی از مطالبات اجتماعی نظیر شغل، مدرسه، تکالیف دانشگاهی و نیازهای فطری نظیر علاقه‌ی مطالعاتی می‌باشد. نیازهایی که براساس علاقه وجود می‌آیند پایدارترند و سرمایه‌گذاری بر روی آنها منطقی‌تر به نظر می‌رسد زیرا که باعث شکوفایی استعدادها و توانایی‌ها و ایجاد خلاقیت و ابتکار عمل و نوآوری خواهد شد.
- البته شناخت نیازهای اطلاعاتی و علائق مراجعان کتابخانه‌های عمومی آسان نیست. از سوی دیگر توجه به موقعیت اجتماعی و محلی و توجه به اهداف کتابخانه‌های عمومی و تهیه‌ی منابع سرگرمی به منظور گذراندن اوقات فراغت سالم و با نشاط بسیار ضروری است. این توجه و دقت در مورد انتخاب و تهیه‌ی منابع جهت سرگرمی و پر کردن اوقات فراغت در کتابخانه‌های عمومی خیلی مهم و ضروری است زیرا هر چه انتخاب و تهیه‌ی منابع دقیق‌تر انجام شود این مجموعه با نیازها و علائق استفاده‌کنندگان، هماهنگ‌تر شده و میزان استفاده از آن بیش‌تر خواهد شد. این امر بهره‌وری و توسعه‌ی فرهنگ جامعه را در پی خواهد داشت و ضمن این که اوقات فراغت سالمی را برای جوانان فراهم خواهد آورد، آنها را از آسیب‌های اجتماعی نیز به دور نگه خواهد داشت.

کتابخانه‌ی عمومی و خدمات عمومی برای جوانان

بخش عظیمی از اعضای کتابخانه‌ها را جوانان تشکیل داده‌اند بنابراین کتابخانه‌های عمومی

باید منابع متنوعی به آنان ارائه کنند. این منابع باید شامل مطالبی برای پیرامون شخصیت، آموزش و روش زندگی، وسایل سرگرمی، ورزش، روابط خانوادگی و سایر نکاتی باشند که مورد علاقه‌ی جوانان در این سن و سال هستند. بخش جوانان کتابخانه باید شامل فعالیت‌هایی مانند برنامه‌های تفریحی، آموزشی، فرهنگی، گفت‌وگو، بحث، نمایش فیلم و بازدید از نقاط مختلف دیدنی باشد. به‌طور کلی می‌توان اهداف زیر را در برنامه‌های جوانان مورد توجه قرار داد:

۱. جالب و جذاب کردن محیط کتابخانه برای خوانندگان جوان؛
۲. بالا بردن سطح استفاده از منابع کتابخانه‌ها از طریق تشکیل نمایشگاه‌ها، و بحث و گفت‌وگو درباره‌ی کتاب‌ها؛
۳. ایجاد علاقه‌ی مطالعاتی جدید و عمیق‌تر کردن علایق مطالعاتی سابق آنها؛
۴. تشویق به مطالعه، رشد و بسط فکری، خلاقیت و بیان عقیده در میان جوانان از طریق شرکت در فعالیت‌ها و برنامه‌های گوناگون؛
۵. ایجاد آگاهی در مورد کتابخانه در جامعه و بالا بردن سطح استفاده از کتابخانه به عنوان یک مؤسسه‌ی آموزشی و فرهنگی؛
۶. تشکیل گروه‌های فرهنگی بامشارکت جوانان، نظیر کانون‌های ادبی به همراه معرفی منابع ادبی کتابخانه و نقد آنها.

در نهایت این که کتابخانه‌های عمومی اگر بتوانند به علاقه‌ی مطالعاتی و نیازهای اطلاعاتی افراد توجه کرده و آنها را برآورده سازند متوجه خواهند شد که کسب پشتیبانی مردم و علاقه‌مند کردن آنها به کتابخانه کار چندان دشواری نیست (غفاری، ۱۳۸۰)

از جهت دیگر در جهانی که وسایل دیداری شنیداری به رقابت با کتاب برخاسته‌اند، مجموعه‌ی کتابخانه‌های عمومی نیز باید دربرگیرنده‌ی نیازهای دیداری، شنیداری و خوانشی آنها باشند. از این جهت در پاره‌ای از کتابخانه‌های عمومی کودکان درجهان پیشرفته، در کنار امانت کتاب، به امانت دادن نوارها و صفحات (دیسک‌های موسیقی)، نوارها و لوح‌های فشرده‌ی تصویری می‌پردازند و از هر نظر به فضاهایی مجهزند که فرد بتواند در کنار خواندن به دیدن و شنیدن نیز بپردازد. برای مثال دایرکردن خدمات پستی کتاب از جمله فعالیت‌هایی است که نشان دهنده‌ی وسعت و گستردگی خدمات کتابخانه‌های عمومی و فراتر رفتن آنها از دیوارهای کتابخانه است (قزل ایاغ، ۱۳۸۳).

بررسی موضوعات مورد علاقه اعضای جوان ...

درواقع هدف کتابخانه‌ها از ارائه‌ی این نوع خدمات، صرف‌نظر از میزان سواد و آگاهی، موقعیت‌های اجتماعی و اقتصادی، سن و جنس مراجعان و بهره‌گیران، ایجاد هماهنگی با نسل جوان است که به رویارویی صحیح با پدیده‌های مختلف اجتماعی و نوآوری‌های عصر فن‌آوری که بدان تعلق دارند، نیازمند هستند (عماد خراسانی، ۱۳۸۲).

خدمات‌رسانی به کتابخانه‌های عمومی برای جوانان در سطح استانداردهای بین‌المللی، نیازمند پشتوانه‌ی قانونی و سرمایه‌گذاری کلان فرهنگی است. گسترش شبکه‌ی این کتابخانه‌ها سبب می‌شود که فرزندان طبقات محروم و متوسط جامعه که از امکانات مالی مطلوبی برخوردار نیستند با استفاده از خدمات این مراکز از بخت بیشتری برای کنارت آمدن با رسانه‌های جدید برخوردار شوند. از سوی دیگر با توجه به این که در کتابخانه‌های عمومی، خواندن آزاد از طریق دنبال کردن علایق شخصی و بدون برنامه‌ریزی از اولویت برخوردار است از این رو مسئولان این کتابخانه‌ها وظیفه دارند برای هر چه پربارتر کردن اوقات فراغت نوجوانان و جوانان برنامه‌ریزی کنند و کتابخانه را به یک کانون فرهنگی برای بروز خلاقیت‌های ادبی، هنری و علمی و فنی نوجوانان و جوانان مبدل کنند (قرنل ایاغ، ۱۳۸۳).

کتابخانه‌ی عمومی مجهز به اینترنت برای غنی‌سازی اوقات فراغت جوانان

امروزه عصر فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی است. به گونه‌ای که این وسایل و تجهیزات مانند اینترنت، بخش جدایی‌ناپذیر زندگی شده‌اند و توانسته‌اند بخش قابل توجهی از اوقات فراغت جوانان را به خود اختصاص دهند. این درحالی است که بخشی از این رسانه‌ها، با آنکه حاوی اطلاعات علمی پربار هستند و در عین حال بعضی انحرافات را به همراه دارند. برای مثال ما در عصر ارتباطات، شاهد ظهور وسایل ارتباطات جمعی پیشرفته‌ای چون ماهواره و اینترنت هستیم که علاوه بر اطلاع‌رسانی بسیار وسیع، دارای اشکالاتی نیز می‌باشند.

از طرفی، از آن‌جا که اینترنت یک شبکه‌ی عظیم اطلاع‌رسانی و یک بانک وسیع اطلاعاتی است، دسترسی همه‌ی افراد در سطح جهان به آن امکان‌پذیر است. از این رو استفاده از آن به عنوان یک ضرورت در عصر اطلاعات ارزیابی می‌شود، به طوری که این رسانه، به عنوان اختاپوسی فارغ از مرزهای جغرافیایی، سراسر جهان را به هم مرتبط می‌کند.

طبق آخرین آمار بیش از شصت میلیون رسانه از تمام نقاط جهان در این شبکه‌ی گسترده

به یک دیگر متصل شده‌اند و اطلاعات بی‌شماری را در تمامی زمینه‌ها از هر سنخ و نوعی به اشتراک گذاشته‌اند، به طوری که نزدیک به یک میلیارد صفحه‌ای اطلاعات با موضوعات گوناگون و تقریباً بدون هیچ گونه محدودیت و کنترلی بر ورود یا دریافت داده‌ها روی این شبکه قرار داده شده‌اند.

بدون تردید یکی از مشکلات یا آسیب‌های اجتماعی که طبقه‌ی جوان را همواره در معرض سقوط اخلاقی قرار می‌دهد، وسایل ارتباط جمعی، ماهواره و اینترنت هستند که جوانان مسلمان را در معرض آسیب‌های جدی قرار می‌دهند. از این رو برخی کارشناسان معتقدند در شرایط فعلی، برای کاستن یا از بین بردن ابعاد منفی اینترنت، استفاده از فیلترهای اطلاعاتی و تقویت شبکه‌های داخلی و راه‌اندازی شبکه‌های ویژه‌ی جوانان و نوجوانان با انبوهی از اطلاعات مفید، سرگرم‌کننده و جذاب می‌تواند نقش بسزایی در کاهش آلودگی‌های فرهنگی و اطلاعاتی اینترنت بازی کند. قرار دادن اطلاعات مفید اینترنت بر روی شبکه‌های داخلی، علاوه بر ارائه‌ی خدمات و اطلاع‌رسانی سالم، پس از چندی بایگانی غنی و پرباری را از انواع اطلاعات فراهم آمده از سرتاسر جهان در اختیار کاربران قرار می‌دهد که با افزایش اطلاعات داخلی و روزآمدسازی آن، به عنوان زیربنای اطلاعاتی کشور قابل طرح می‌باشد. از جهت دیگر، سرعت بالا و هزینه‌ی کم استفاده از شبکه‌های داخلی، دو عامل مهم در توجه کاربران به این شبکه‌ها هستند (فقیهی، ۱۳۸۶).

در نهایت باید گفت که عدم حضور مقتدرانه‌ی فرهنگی در عصر اطلاعات و ارتباطات، به ویژه در عرصه‌ی پهناور اینترنت، به معنای پذیرفتن شکست در بخش وسیعی از صحنه‌ی تهاجم فرهنگی است (فقیهی، ۱۳۸۶). در عین حال گریز از حضور در شبکه‌های جهانی اطلاع‌رسانی و نادیده گرفتن تحولات عصر ارتباطات، ما را در موضعی منفعلانه و شکست‌پذیر قرار خواهد داد. به همین منظور، استفاده از این رسانه به عنوان یک وسیله‌ی تدافعی و در گامی فراتر به عنوان ابزاری تهاجمی، می‌تواند به ما در تحقق بخشیدن ایده‌های جهان‌شمول اسلامی و ملی یاری رساند. بنابراین توجه مسئولین فرهنگی به حضور مقتدرانه‌ی فرهنگی در عصر اطلاعات و ارتباطات بسیار حائز اهمیت می‌باشد. از این رو کتابخانه به عنوان یکی از ارکان اساسی ارائه‌ی خدمات و اطلاع‌رسانی، می‌تواند با ایجاد شبکه‌های داخلی و قرار دادن اطلاعات مفید و سرگرم‌کننده و

بررسی موضوعات مورد علاقه اعضای جوان ...

جذاب، پایگاهی غنی از انواع اطلاعات فراهم آورد و به این ترتیب جوانان این مرز و بوم علاوه بر استفاده از منابع سرگرم کننده و جذاب و منابع اطلاعاتی متنوع، از انحرافات به دور می مانند. هم چنین کتابخانه ها می توانند با نیازسنجی دقیق اطلاعاتی و بررسی علایق جوانان، خدمات مناسب و شایان توجهی برای آن ها تهیه کنند از جمله برگزاری مسابقات جذاب اینترنتی، فراهم آوردن امکان مشارکت جوانان در پایگاه های اطلاع رسانی و ارائه ی خدمات غیر حضوری متنوع و

فرضیه ی پژوهش

جوانان فقط با هدف پر کردن اوقات فراغت و سرگرمی به کتابخانه های عمومی مراجعه می کنند.

سؤال های پژوهش

آمار اعضای جوان کتابخانه های عمومی شهر تهران از لحاظ جنسیت و مقطع تحصیلی آنها چگونه است؟

۱. اعضا تا چه حد جهت پر کردن اوقات فراغت و سرگرمی به کتابخانه های عمومی مراجعه می کنند؟

۲. میزان علاقمندی اعضا در هنگام اوقات فراغت به کدام موضوع (ها) بیش تر است؟

۳. اعضا در استفاده ی بهتر از کتابخانه و گذران اوقات فراغت به چه امکاناتی نیاز دارند؟

پیشینه ی پژوهش

تشیع (۱۳۷۵) در پژوهشی پیمایشی به بررسی وضعیت و نیاز استفاده کنندگان از منابع کتابخانه های عمومی شهرهای غرب استان مازندران پرداخت. نتایج پژوهش وی نشان داد که در اکثر کتابخانه ها، کتاب هایی با موضوعات دین و علوم اجتماعی، تاریخ و جغرافیا بیشتر به امانت برده می شدند. هم چنین در موضوعاتی مانند کلیات، زبان، علوم خالص و هنر کتاب های به امانت رفته، بیش از مجموعه ی موجود در کتابخانه ها بودند و این که در بیش تر کتابخانه ها در موضوعاتی مانند فلسفه، علوم عملی و ادبیات، نوعی هماهنگی میان کتاب های موجود و کتاب های به امانت رفته وجود داشت.

میرحسینی (۱۳۷۶) در پژوهشی به بررسی نیازها و علایق مطالعاتی نوسوادان پرداخت. نتایج پژوهش وی نشان داد که علاقه‌ی نوسوادان به موضوعات مختلف (اجتماعی، بازرگانی و تعاون، بهداشت، مسائل تاریخی، دینی، فرهنگی، کشاورزی، فنی حرفه‌ای، منابع طبیعی و علمی) یکسان نیست، در نتیجه باید به تنوع محتوای خواندنی‌های ساده در گروه‌های موضوعی نیز توجه داشت.

محسنی (۱۳۷۷) پژوهشی در زمینه‌ی بررسی میزان رضایت‌مندی مراجعه‌کنندگان کتابخانه‌های عمومی وابسته به اداره کل فرهنگ ارشاد اسلامی استان تهران انجام داد. براساس نتایج این پژوهش پیمایشی ۷۴/۷ درصد مراجعان یکی از دلایل مراجعه‌ی خود به کتابخانه‌ی عمومی را مطالعه‌ی کتاب‌های درسی و کمک درسی، ۵۹/۳ درصد استفاده از سالن مطالعه، ۵۷/۵ درصد مطالعه‌ی کتاب‌های علمی، ۲۰ درصد مطالعه‌ی کتاب‌های داستانی و ۱۳ درصد مطالعه‌ی کتابهای مذهبی ذکر کرده بودند. براساس بررسی‌های به عمل آمده در همین پژوهش، ۵۷/۲ درصد مراجعان به کتابخانه‌های عمومی استان تهران، کمبود کتاب‌های علمی، ۲۷/۷ درصد کمبود کتاب‌های ادبی، ۲۶/۷ درصد کمبود کتاب‌های هنری، ۱۰/۷ درصد کمبود کتاب‌های مذهبی، ۱۰/۴ درصد کمبود کتاب‌های تاریخی و ۵/۵ درصد کمبود کتاب‌های جغرافیایی را در کتابخانه‌های عمومی استان گزارش نمودند (محسنی، ۱۳۸۲).

نجفی (۱۳۸۵) طی پژوهشی به بررسی نیازهای مطالعاتی استفاده‌کنندگان از کتابخانه‌های مساجد استان تهران پرداخت. نتایج این پژوهش پیمایشی نشان داد که مهم‌ترین انگیزه‌ی مراجعه‌ی اکثر افراد (۸۱/۶ درصد) به این کتابخانه‌ها، استفاده از سالن مطالعه می‌باشد. در بررسی اولویت‌های نیاز مطالعاتی نیز مشخص شد که موضوعات علمی با میانگین امتیاز ۴/۰۴ و موضوعات آموزشی و کمک آموزشی با میانگین ۳/۸۷ در بالاترین رتبه‌ها و موضوعات تاریخی با میانگین امتیاز ۲/۶۱ و موضوعات سیاسی با میانگین امتیاز ۲/۵۱ (از ۵ امتیاز) در پایین‌ترین رتبه‌ها قرار داشتند. هم‌چنین در بررسی عوامل مؤثر بر میزان مراجعه‌ی استفاده‌کنندگان نیز مشخص شد که داشتن وقت کافی با امتیاز ۳/۹۰ و علاقه به مطالعه با امتیاز ۳/۸۶ (از ۵ امتیاز) از مهم‌ترین عوامل بودند. بررسی عوامل تأثیرگذار بر عدم استفاده نیز نشان داد که نبود فرهنگ مطالعه با میانگین ۳/۸۹ از مهم‌ترین دلایل بود. در نهایت نتایج کلی این پژوهش نشان داد که

بررسی موضوعات مورد علاقه اعضای جوان ...

نیازهای مطالعاتی استفاده کنندگان، در سطح یکسانی نبوده و گوناگون است. لیبرمن^۱ (۱۹۷۵) به بررسی نقش تغییرات علاقه و نیاز استفاده کنندگان کتابخانه‌های عمومی در ایالت واشنگتن آمریکا در فوریه ۱۹۷۵ پرداخت. برای انجام این پژوهش کتابداران به صورت تجربی جهت مشاهده و تشخیص وضعیت جامعه و استفاده از فنون ارتباطی متنوع جهت مصاحبه با اعضا آموزش داده شدند. در نهایت بعد از بررسی علائق، نیازها و تغییرات ایجاد شده در نیازها به تغییرات در کتابخانه‌ها مطابق با نیازهای اطلاعاتی جامعه استفاده کننده پرداخته شد. کاین^۲ (۱۹۸۳) در زمینه‌ی نیازهای اطلاعاتی مردم پاسادنا و فعالیت‌های کتابخانه‌های این منطقه به منظور توسعه‌ی برنامه‌های کوتاه مدت و بلندمدت، جهت انطباق خدمات کتابخانه‌ای با تغییرات نیازهای مطالعاتی جامعه، مطالعه‌ای ۲ ساله انجام داد. این مطالعه ۹ هدف اصلی را دنبال می‌کرد. این اهداف عبارت بودند از: توسعه‌ی کتابخانه‌ی کاربرمدار، افزایش خدمات کتابخانه‌های محلی مثل مراکز اطلاعاتی محلی، افزایش نقش آموزشی کتابخانه‌ها در جامعه، برقراری هم‌کاری منظم با دیگر کتابخانه‌ها و بررسی و امکان‌سنجی نیاز و علاقه‌ی اعضا به فن‌آوری‌های جدید اطلاعات در کتابخانه‌ها، بررسی علاقه و نیاز اعضا به منابع الکترونیکی و افزایش کارکنان متخصص.

رابین^۳ (۱۹۸۷) به بررسی نیازهای مطالعاتی کاربران و کارکنان کتابخانه‌ها در ۱۱ بخش کالیفرنیا و مرکز توسعه‌ی رفاه و خدمات شهری پرداخت. نتایج این پژوهش نشان داد که مشکل اصلی کارکنان و کاربران کتابخانه‌ها، ناتوانی و ضعف در ارائه‌ی خدمات رضایت‌بخش و کافی به دلیل کمبود کارکنان متخصص بود. از این رو بر اساس نیازهای مطالعاتی اعضا، برنامه‌ای طراحی شد.

هل^۴ (۱۹۹۴) به نیازسنجی کاربران معلول در کتابخانه‌های عمومی فینیکس آمریکا پرداخت. در این پژوهش جهت تعیین و آگاهی از آخرین نیازهای تغییر یافته در معلولان، یک پروژه‌ی نیازسنجی برای بررسی نیازهای کاربران معلول در راستای کمک به برنامه‌ریزی بلندمدت برای این کاربران، تشخیص دقیق نیازهای آنها، اثبات نیازهایی که می‌توانند خدمات به کاربران معلول را گسترش دهند و تشخیص و تعیین امکانات مورد نیاز جهت دسترسی به نیاز

1. Lieberman

2. Cain

3. Rubin

4. Hole

اطلاعاتی آنها انجام شد. نتایج این پژوهش نشان داد که بیشترین نیاز مطالعاتی آنها سرگرمی شخصی و اطلاعاتی در مورد شغل و توسعه‌ی حرفه‌ای در شغل و بیشترین خدمات مورد درخواست، ارائه‌ی خدمات از طریق پست الکترونیکی بود. در نهایت براساس تحلیل و بررسی این نیازهای اطلاعاتی یک راهنمای برنامه‌ریزی جهت دسترسی به این نیازهای اطلاعاتی تهیه شد. میرافلر^۱ (۲۰۰۵) طی انجام پژوهشی به بررسی خدمات کتابخانه‌ای و نیازهای مطالعاتی مردم فیلیپینو در منطقه‌ی بای در سانفرانسیسکو پرداخت. در این پژوهش با نگاهی به داده‌های جمعیت‌شناختی (نظیر دسته‌بندی مردم از نظر سن، جنسیت، درآمد و ...) این منطقه، بعضی دیدگاه‌های فرهنگی این مردم و در نهایت پیش‌نهادات و نظرات آنها جهت استفاده از منابع و مواد کتابخانه و ارائه‌ی خدمات، مورد بررسی قرار گرفت.

روش پژوهش

این پژوهش، از لحاظ دسته‌بندی پژوهش از نظر نحوه‌ی گردآوری داده‌ها، یک پژوهش پیمایشی-توصیفی مقطعی و از نظر دسته‌بندی از نظر هدف از نوع کاربردی می‌باشد. جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل کلیه‌ی کاربران و اعضای جوان ۱۵ تا ۲۹ سال کتابخانه‌های عمومی سطح شهر تهران می‌باشد.

محیط انجام این پژوهش نیز ۳۷ کتابخانه‌ی عمومی سطح شهر تهران می‌باشند که بعد از نمونه‌گیری متناسب با اندازه و حجم هر منطقه، ۱۲ کتابخانه بررسی شدند. محدوده‌ی زمانی پژوهش از ابتدای بهمن ماه ۱۳۸۶ تا پایان خرداد ماه ۱۳۸۷ بود و داده‌های مورد نیاز در این فاصله‌ی زمانی، گردآوری شدند. با توجه به آمار گردآوری شده از سطح کتابخانه‌ها تعداد کل اعضا ۷۱۰۰۲ نفر بودند که ۵۳۲۵۰ نفر از آنها طبق شاخص ارائه شده از سوی سازمان ملی جوانان، کاربران جوان بودند. از این رو به دلیل گستردگی جامعه‌ی پژوهش از میان این تعداد کاربر جوان، ۶۰۰ نفر عضو جوان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای متناسب با اندازه و حجم هر منطقه به عنوان نمونه، انتخاب شدند. روش گردآوری داده‌ها، پرسشنامه‌ای بود و برای استخراج و تجزیه و تحلیل داده‌ها و نتیجه‌گیری از مشخصه‌های آماری نظیر فراوانی، درصد و جدول‌های آماری و برای استخراج نتایج نیز از نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

1. Mirafior

بررسی موضوعات مورد علاقه اعضای جوان ...

یافته‌های پژوهش

الف. بررسی جمعیت‌شناختی

جدول ۱. توزیع فراوانی جنسیت و تأهل پاسخ‌دهندگان

جنسیت	وضع تأهل	متأهل	مجرد	جمع کل
زن		۷۵	۲۲۳	۲۹۸
		۱۳/۷	۴۰/۷	۵۴/۴
مرد		۵۷	۱۹۳	۲۵۰
		۱۰/۴	۳۵/۲	۴۵/۶
جمع کل		۱۳۲	۴۱۶	۵۴۸
		۲۴/۱	۷۵/۹	۱۰۰/۰

همان‌طور که داده‌های مندرج در جدول ۱ نشان می‌دهند نسبت پاسخ‌دهندگان در نمونه نیز مانند جامعه‌ی آماری است بطوریکه ۵۴/۴ درصد کاربران را زنان و ۴۵/۶ درصد را مردان تشکیل می‌دهند. از لحاظ وضعیت تأهل کاربران نیز، ۲۴/۱ درصد از آنها متأهل و ۷۵/۹ درصد آن‌ها مجرد هستند.

جدول ۲. توزیع فراوانی مدرک تحصیلی کاربران

مدرک تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی
ابتدایی	۶	۱/۱
راهنمایی	۱۴	۲/۶
متوسطه	۶۳	۱۱/۵
دیپلم	۲۱۰	۳۸/۳
کاردانی	۷۹	۱۴/۴
کارشناسی	۱۶۱	۲۹/۴
کارشناسی ارشد	۱۴	۲/۶
دکتر	۱	۰/۲
جمع کل	۵۴۸	۱۰۰/۰

یافته‌های پژوهش در جدول ۲ نشان‌گر آن است که ۱/۱ درصد اعضای کتابخانه‌های عمومی تا پایان دوره‌ی ابتدایی، ۲/۶ درصد تا پایان دوره‌ی راهنمایی و ۱۱/۵ درصد تا پایان دوره‌ی متوسطه، تحصیل کرده‌اند. اکثر افراد مورد بررسی یعنی ۳۸/۳ درصد کاربران، دارای مدرک دیپلم، ۱۴/۴ درصد، دارای مدرک کاردانی، ۲۹/۴ درصد، دارای مدرک کارشناسی، ۲/۶ درصد، دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۰/۲ درصد دارای مدرک دکترا هستند.

ب. هدف از مراجعه‌ی اعضا به کتابخانه‌ها

در این پژوهش بطور کلی ۸ مورد مشخص، به عنوان هدف اصلی از مراجعه‌ی کاربران به کتابخانه‌های عمومی مورد سؤال و بررسی قرار گرفت که نتایج بدست آمده در جدول زیر ارائه می‌شوند.

جدول ۳. توزیع فراوانی هدف از مراجعه کاربران به کتابخانه‌ها

هدف از مراجعه	فراوانی	درصد فراوانی
گذراندن اوقات فراغت	۲۱۲	۳۹
افزایش اطلاعات عمومی	۲۰۷	۳۸
انجام تکالیف درسی	۱۸۴	۳۳/۸
به روز کردن اطلاعات	۹۳	۱۷/۱
سرگرمی	۷۴	۱۳/۶
آگاهی از امور روزمره	۷۱	۱۳
انجام پژوهش	۶۳	۱۱/۶
ضرورت شغلی	۵۱	۹/۴

نگاهی به جدول ۳ نشان می‌دهد که در بین کل افراد نمونه‌ی آماری، ۳۹ درصد به‌خاطر گذراندن اوقات فراغت، ۳۸ درصد به‌خاطر افزایش اطلاعات عمومی، ۳۳/۸ درصد به‌خاطر انجام تکالیف درسی و دانشگاهی، ۱۷/۱ درصد به‌منظور روزآمد کردن اطلاعات، ۱۳/۶ درصد با هدف سرگرمی، ۱۳ درصد با هدف آگاهی از امور روزمره و ۹/۴ درصد به‌خاطر ضرورت شغلی به کتابخانه‌های عمومی شهر تهران مراجعه می‌کنند. بر این اساس می‌توان گفت که کتابخانه‌ها در پرکردن اوقات فراغت کاربران و اعضای کتابخانه‌ها نقشی اساسی ایفا می‌کنند.

بررسی موضوعات مورد علاقه اعضای جوان ...

جدول ۴. مقایسه توزیع فراوانی نیاز به کتابخانه به منظور پرکردن اوقات فراغت

منطقه	جنوب	شرق	شمال	غرب	جمع کل
کم	فراوانی	۱۴	۲۰	۲۹	۱۰۲
	درصد فراوانی	۶/۹	۳۱/۳	۲۳/۸	۱۸/۸
متوسط	فراوانی	۷۹	۲۹	۷۴	۲۴۹
	درصد فراوانی	۳۸/۷	۴۵/۳	۶۰/۷	۴۵/۹
زیاد	فراوانی	۹۱	۱۲	۱۴	۱۵۹
	درصد فراوانی	۴۴/۶	۱۸/۸	۱۱/۵	۲۹/۳
خیلی زیاد	فراوانی	۲۰	۵	۵	۳۳
	درصد فراوانی	۹/۸	۴/۷	۴/۱	۶/۱
جمع کل	فراوانی	۲۰۴	۶۴	۱۲۲	۵۴۳
	درصد فراوانی	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
میانگین امتیازات		۲/۵۷	۱/۹۷	۱/۹۶	۲/۲۳

همان‌طور که داده‌های مندرج در جدول ۴ نشان می‌دهند میانگین امتیازهای پاسخ به سؤال ۱۰ پرسشنامه، مبنی بر اینکه تا چه حد برای پرکردن اوقات فراغت به کتابخانه‌ها مراجعه می‌کنید به ترتیب در منطقه‌ی جنوب برابر با ۲/۵۷، شرق ۲/۰۸، شمال ۱/۹۷ و غرب ۱/۹۶ و در کل شهر تهران ۲/۲۳ امتیاز از کل ۴ امتیاز می‌باشد. یافته‌های پژوهش در این جدول به نوعی تأیید کننده‌ی نتایج جدول قبل بود. همان‌گونه که مشاهده می‌شود در کل سطح شهر تهران خصوصاً در حوزه‌ی جنوب و مرکز، کتابخانه‌های عمومی، نقش اساسی در پرکردن اوقات فراغت کاربران جوان دارند.

ج. موضوعات مورد علاقه

در این بخش به بررسی زمینه‌های مورد علاقه‌ی کاربران پرداخته می‌شود. در این پژوهش بطور مشخص، دو سؤال در رابطه با زمینه‌ی موضوعی مورد علاقه برای مطالعه در هنگام فراغت و میزان علاقه‌مندی به آن در پرسشنامه مطرح و مورد بررسی قرار گرفت که نتایج بدست آمده در جداول زیر ارائه می‌شوند.

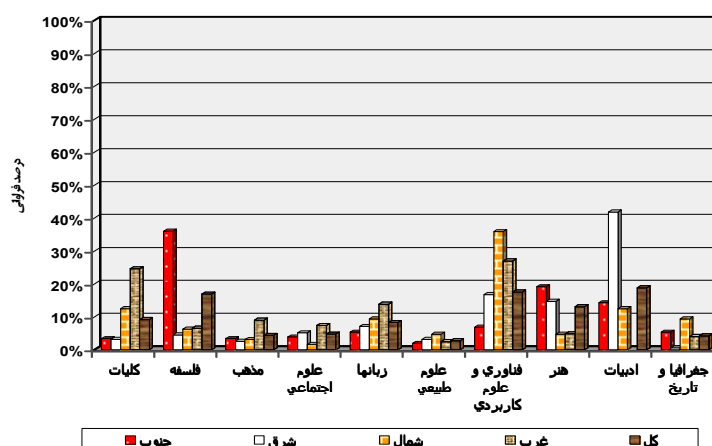

جدول ۵. مقایسه‌ی درصد فراوانی موضوع‌های کلی مورد علاقه به تفکیک حوزه‌های شهر تهران

زمینه‌های مورد علاقه	جنوب	شرق	شمال	غرب	جمع کل
کلیات	فراوانی	۷	۵	۸	۳۰
	درصد فراوانی	۳/۴	۳/۲	۱۲/۵	۲۴/۶
فلسفه	فراوانی	۷۳	۷	۴	۸
	درصد فراوانی	۳۶/۰	۴/۵	۶/۳	۶/۶
مذهب	فراوانی	۷	۴	۲	۱۱
	درصد فراوانی	۳/۴	۲/۶	۳/۱	۹/۰
علوم اجتماعی	فراوانی	۸	۸	۱	۹
	درصد فراوانی	۳/۹	۵/۲	۱/۶	۷/۴
زبانها	فراوانی	۱۱	۱۱	۶	۱۷
	درصد فراوانی	۵/۴	۷/۱	۹/۴	۱۳/۹
علوم طبیعی	فراوانی	۴	۵	۳	۳
	درصد فراوانی	۲/۰	۳/۲	۴/۷	۲/۵
فناوری و علوم کاربردی	فراوانی	۱۴	۲۶	۲۳	۳۳
	درصد فراوانی	۶/۹	۱۶/۸	۳۵/۹	۲۷/۰
هنر	فراوانی	۳۹	۲۳	۳	۶
	درصد فراوانی	۱۹/۲	۱۴/۸	۴/۷	۴/۹
ادبیات	فراوانی	۲۹	۶۵	۸	۰
	درصد فراوانی	۱۴/۳	۴۱/۹	۱۲/۵	۰
جغرافیا و تاریخ	فراوانی	۱۱	۱	۶	۵
	درصد فراوانی	۵/۴	۱/۶	۹/۴	۴/۱
جمع کل	فراوانی	۲۰۳	۱۵۵	۶۴	۱۲۲
		۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

همان‌طور که داده‌های مندرج در ستون آخر جدول ۵ نشان می‌دهند بیش‌ترین میزان علاقمندی اعضای جوان کتابخانه‌های عمومی به موضوع ادبیات با ۱۸/۸ درصد و موضوع فن آوری و علوم کاربردی با ۱۷/۶ درصد می‌باشد.

بررسی موضوعات مورد علاقه اعضای جوان ...

نمودار ۱. مقایسه درصد فراوانی موضوع‌های کلی مورد علاقه به تفکیک حوزه‌های شهر تهران

جدول ۶ درصد فراوانی علاقه‌مندی به زیرگروه‌های موضوعی ادبیات

زیرگروه موضوعی ادبیات	فراوانی و درصد فراوانی	کل اعضای کتابخانه
نمایشنامه	فراوانی	۲
	درصد فراوانی	۴/۰
داستانهای تاریخی	فراوانی	۲۲
	درصد فراوانی	۴۰/۰
داستانهای تخیلی	فراوانی	۱۲
	درصد فراوانی	۲۰/۲
داستانهای ایرانی	فراوانی	۳۵
	درصد فراوانی	۴۰/۴
طنز	فراوانی	۳۱
	درصد فراوانی	۵۰/۷
شعر	فراوانی	۴
	درصد فراوانی	۷۰/۷

همان‌طور که یافته‌های مندرج در جدول ۶ نشان می‌دهند اعضای جوان کتابخانه‌های

عمومی شهر تهران بیش‌تر به زمینه‌های موضوعی ادبیات و داستانهای ایرانی با ۴۰/۴ درصد علاقه‌مند هستند.

جدول ۷. درصد فراوانی علاقه‌مندی به زیرگروه‌های موضوعی فن‌آوری و علوم کاربردی

کل اعضای کتابخانه	فراوانی و درصد فراوانی	زیرگروه موضوعی علوم کاربردی
۱۴	فراوانی	پزشکی
۲/۶	درصد فراوانی	
۶	فراوانی	تغذیه
۱/۱	درصد فراوانی	
۳۵	فراوانی	ورزش
۶/۴	درصد فراوانی	
۱۳	فراوانی	بهداشت و سلامت
۲/۴	درصد فراوانی	
۱۳	فراوانی	زیبایی پوست و مو
۲/۴	درصد فراوانی	
۳	فراوانی	آشپزی
۵/۱	درصد فراوانی	
۱۰	فراوانی	کامپیوتر
۱/۸	درصد فراوانی	
۱	فراوانی	مکانیک
۲/۱	درصد فراوانی	
۱	فراوانی	حسابداری
۲/۱	درصد فراوانی	

چنان‌که داده‌های مندرج در جدول ۷ نشان می‌دهند در زمینه‌ی فن‌آوری و علوم کاربردی، اعضای جوان کتابخانه‌های عمومی شهر تهران با ۶/۴ درصد، بیش‌تر به موضوع ورزش علاقه‌مند هستند.

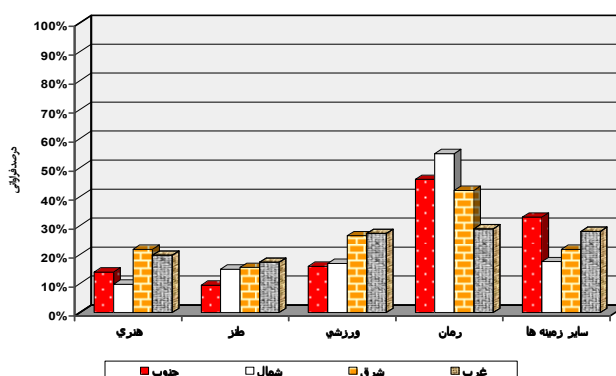
بررسی موضوعات مورد علاقه اعضای جوان ...

د. ترجیح زمینه‌ی موضوعی مورد علاقه برای مطالعه در اوقات فراغت

جدول ۸. مقایسه‌ی توزیع فراوانی موضوع مورد علاقه جهت مطالعه در هنگام فراغت

حوزه زمینه‌ی مورد علاقه	فراوانی و درصد فراوانی	جنوب	شمال	شرق	غرب	کل اعضای کتابخانه‌ها
هنری	فراوانی	۲۸	۱۵	۱۴	۲۴	۸۱
	درصد فراوانی	۱۴/۰	۹/۸	۲۱/۹	۱۹/۸	۱۵/۱
طنز	فراوانی	۱۹	۲۳	۱۰	۲۱	۷۳
	درصد فراوانی	۹/۵	۱۵/۰	۱۵/۶	۱۷/۴	۱۳/۶
ورزشی	فراوانی	۳۲	۲۶	۱۷	۳۳	۱۰۸
	درصد فراوانی	۱۶/۰	۱۷/۰	۲۶/۶	۲۷/۳	۲۰/۱
رمان	فراوانی	۹۲	۸۴	۲۷	۳۵	۲۳۸
	درصد فراوانی	۴۶/۰	۵۴/۹	۴۲/۲	۲۸/۹	۴۴/۲
سایر زمینه‌ها	فراوانی	۶۶	۲۷	۱۴	۳۴	۱۴۱
	درصد فراوانی	۳۳/۰	۱۷/۶	۲۱/۹	۲۸/۱	۲۶/۲

با توجه به داده‌های گردآوری شده از پرسشنامه‌ها که نتایج آن در جدول ۸ مشاهده می‌شوند، رمان با ۴۴/۲ درصد بیش از سایر گزینه‌ها مورد توجه و علاقه‌ی کاربران است. بعد از آن موضوعات ورزشی با ۲۰/۱ درصد، موضوعات هنری با ۱۵/۱ درصد و طنز با ۱۳/۶ درصد در رده‌های بعدی قرار دارند. ضمن این که ۲۶/۲ درصد پاسخ‌دهندگان نیز به سایر موضوعات علاقه‌مند هستند و زمینه‌ی علاقه‌مندی اکثریت آنها در پرسشنامه مشخص نشده بود.

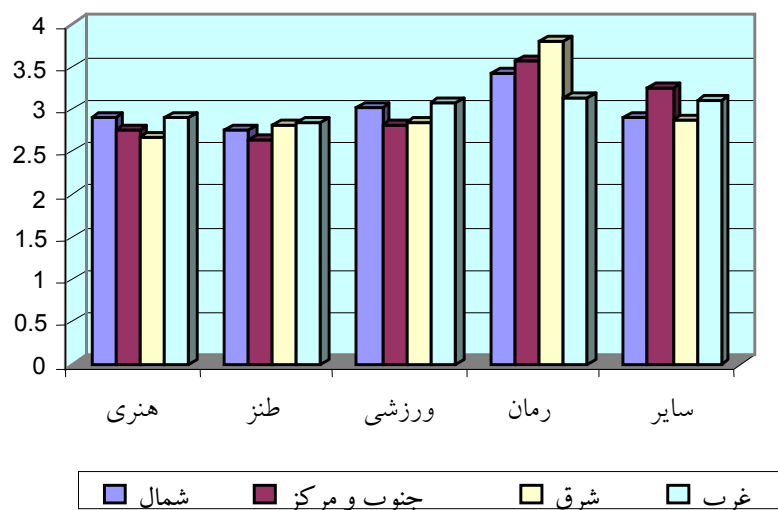

نمودار ۲. درصد فراوانی موضوع مورد علاقه جهت مطالعه در هنگام فراغت

جدول ۹. اولویت‌بندی موضوع مورد علاقه جهت مطالعه در هنگام فراغت با توجه به میانگین رتبه‌ها

منطقه	شمال	جنوب و مرکز	شرق	غرب
هنری	۲/۹۱	۲/۷۶	۲/۶۷	۲/۸۹
طنز	۲/۷۵	۲/۶۴	۲/۸۰	۲/۸۳
ورزشی	۳/۰۲	۲/۸۱	۲/۸۵	۳/۰۷
رمان	۳/۴۱	۳/۵۶	۳/۸۰	۳/۱۲
سایر موضوعات	۲/۹۱	۳/۲۴	۲/۸۷	۳/۱۰

چنان‌که نتایج مندرج در جدول ۹ نشان می‌دهند، رمان در هر چهار حوزه‌ی شمال، جنوب و مرکز، شرق و غرب به عنوان اولویت اول کاربران جوان کتابخانه‌های عمومی معرفی شده است. در حوزه‌ی شمال بعد از رمان، زمینه‌ی ورزشی و در حوزه‌های جنوب و مرکز و شرق سایر موضوعات، به عنوان اولویت دوم اشاره شده‌اند.

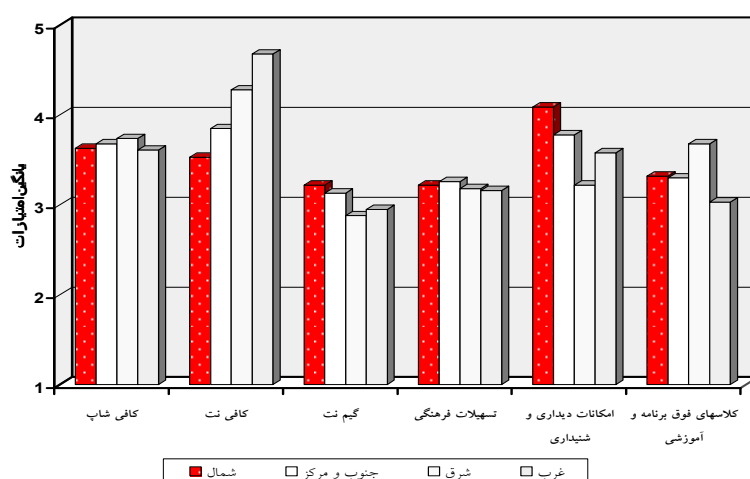
نمودار ۳. اولویت‌بندی موضوع مورد علاقه جهت مطالعه در هنگام فراغت با توجه به میانگین رتبه‌ها

بررسی موضوعات مورد علاقه اعضای جوان ...

جدول ۱۰. اولویت‌بندی امکانات مورد نیاز جهت گذران اوقات فراغت با توجه به میانگین رتبه‌ها

منطقه	شمال	جنوب و مرکز	شرق	غرب
امکانات لازم				
کافی شاپ	۳/۶۳	۳/۶۸	۳/۷۴	۳/۶۱
کافی نت	۳/۵۳	۳/۸۵	۴/۲۸	۴/۶۸
گیم نت	۳/۲۲	۳/۱۳	۲/۸۸	۲/۹۵
تسهیلات فرهنگی	۳/۲۲	۳/۲۶	۳/۱۸	۳/۱۶
امکانات دیداری و شنیداری	۴/۰۹	۳/۷۸	۳/۲۲	۳/۵۸
کلاسهای فوق برنامه و آموزشی	۳/۳۲	۳/۳۰	۳/۶۸	۳/۰۳

همان‌طور که نتایج مندرج در جدول ۱۰ نشان می‌دهند در هر سه منطقه‌ی جنوب و مرکز با میانگین رتبه‌ی ۳/۸۵، شرق با میانگین رتبه‌ی ۴/۲۸ و غرب با میانگین رتبه‌ی ۴/۶۸، کافی‌نت به عنوان ضروری‌ترین امکانات مورد نیاز اعضای کتابخانه‌ها معرفی شده است. حال آن‌که در منطقه‌ی شمال با میانگین رتبه‌ی ۴/۰۹، امکانات دیداری و شنیداری به عنوان مهم‌ترین امکانات لازم تشخیص داده شده‌اند. اولویت دوم کاربران جوان کتابخانه‌های عمومی در حوزه‌ی شمال و غرب، کافی‌شاپ و در حوزه‌ی جنوب، امکانات دیداری و شنیداری و در حوزه‌ی شرق، کلاسهای فوق برنامه و آموزشی می‌باشند.

نمودار ۴. اولویت‌بندی امکانات مورد نیاز جهت گذران اوقات فراغت با توجه به میانگین رتبه‌ها

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که در بخش یافته‌ها نیز اشاره شد در پاسخ به پرسش اساسی شماره‌ی یک، مبنی بر اینکه «آمار اعضای جوان کتابخانه‌های عمومی شهر تهران از لحاظ جنسیت و درجات تحصیلی چگونه است؟» یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در کتابخانه‌های عمومی شهر تهران، تعداد اعضای جوان زن نسبت به مردان بیش‌تر است. از نظر مدرک تحصیلی، بیش‌تر کاربران جوان دارای مدرک دیپلم هستند و کاربران جوان با مدرک دکترا، کم‌ترین تعداد را به خود اختصاص داده‌اند.

در پاسخ به پرسش اساسی شماره‌ی دو، مبنی بر اینکه «کاربران تا چه اندازه جهت‌پرکردن اوقات فراغت و سرگرمی به کتابخانه‌های عمومی مراجعه می‌کنند؟» یافته‌های پژوهش نشان داد که بیش‌تر اعضا با ۳۹ درصد با هدف گذراندن اوقات فراغت به کتابخانه‌های عمومی مراجعه می‌کنند. بر این اساس می‌توان گفت که کتابخانه‌ها نقشی اساسی در پرکردن اوقات فراغت اعضای جوان کتابخانه‌ها دارند. یافته‌های پژوهش مندرج در جدول ۴ نیز نشان‌گر آن است که میانگین امتیازهای پاسخ به سوال ۱۰ پرسشنامه، مبنی بر اینکه تا چه حد برای پرکردن اوقات فراغت به کتابخانه‌ها مراجعه می‌کنید به ترتیب در منطقه‌ی جنوب برابر ۲/۵۷، شرق ۲/۰۸، شمال ۱/۹۷ و غرب برابر ۱/۹۶ است. میانگین امتیازهای کل شهر تهران نیز ۲/۲۳ امتیاز از کل ۴ امتیاز می‌باشد. بنابراین در پاسخ به پرسش اساسی شماره دو می‌توان گفت که در کل سطح شهر تهران خصوصاً در حوزه‌ی جنوب و مرکز، کتابخانه‌ها نقشی اساسی در پرکردن اوقات فراغت کاربران جوان ایفا می‌کنند.

در پاسخ به پرسش اساسی شماره‌ی سه مبنی بر اینکه «میزان علاقه‌مندی اعضا در هنگام اوقات فراغت به کدام موضوع بیش‌تر است؟»، نتایج نشان می‌دهند که اعضای کتابخانه‌ها به موضوع ادبیات با ۱۸/۸ درصد و موضوع فن‌آوری و علوم کاربردی با ۱۷/۶ درصد، بیش‌ترین میزان علاقه‌مندی را در بین کل اعضای کتابخانه‌های عمومی دارند.

براساس جدول شماره‌ی ۵ و جدول شماره‌ی ۶ نیز بیش‌ترین موضوع موردعلاقه، ادبیات می‌باشد که از بین آن نیز زیرگروه موضوعی داستان‌های ایرانی با ۶/۴ درصد، بیش‌ترین علاقه‌مند را بین کل اعضای جوان کتابخانه‌های عمومی شهر تهران دارد. براساس جدول

بررسی موضوعات مورد علاقه اعضای جوان ...

شماره‌ی ۵ و جدول شماره‌ی ۷، بیش‌ترین موضوع موردعلاقه، موضوع «فن‌آوری و علوم کاربردی» می‌باشد که از بین آنها نیز زیرگروه موضوعی ورزش با ۶/۴ درصد بیش‌ترین علاقه‌مند را در بین کل اعضای کتابخانه‌های عمومی شهر تهران دارد. با توجه به داده‌های گردآوری شده از پرسشنامه‌ها در زمینه‌ی مقایسه‌ی توزیع فراوانی موضوع مورد علاقه جهت مطالعه در هنگام فراغت، مشاهده می‌شود که رمان با ۴۴/۲ درصد بیش از سایر زیرموضوعات، مورد توجه و علاقه‌ی کاربران جهت انجام مطالعه می‌باشد. بعد از آن موضوعات ورزشی با ۲۰/۱ درصد، موضوعات هنری با ۱۵/۱ درصد و طنز با ۱۳/۶ درصد در رده‌های بعدی قرار می‌گیرند. نتایج آزمون در زمینه‌ی اولویت‌بندی موضوع مورد علاقه جهت مطالعه در هنگام فراغت با توجه به میانگین رتبه‌ها بیانگر آن است که رمان در هر سه حوزه‌ی شمال، «جنوب و مرکز» و شرق به عنوان اولویت اول کاربران در کتابخانه‌های عمومی معرفی شده است. به عبارت دیگر نتایج مندرج در جدول ۸ و ۹ بیانگر این هستند که اولویت اصلی کاربران از نظر موضوع مورد علاقه جهت مطالعه در هنگام فراغت، رمان است. بنابراین در پاسخ به پرسش اساسی شماره سه باید گفت که بیشترین موضوع موردعلاقه‌ی اعضای جوان در هنگام اوقات فراغت، رمان و ورزش می‌باشند.

در پاسخ به پرسش اساسی شماره‌ی چهار مبنی بر اینکه «اعضا در استفاده‌ی بهتر از کتابخانه و گذران اوقات فراغت به چه امکاناتی نیاز دارند؟» نتایج نشان می‌دهند که ضروری‌ترین امکانات مورد نیاز جهت گذران اوقات فراغت با توجه به میانگین رتبه‌ها در هر سه منطقه‌ی جنوب و مرکز، شرق و غرب، کافی‌نت می‌باشد در حالی که در منطقه‌ی شمال، امکانات دیداری و شنیداری به عنوان ضروری‌ترین امکانات لازم جهت گذراندن اوقات فراغت اعلام شده‌اند. بنابراین در پاسخ به پرسش اساسی شماره شش می‌توان گفت که وجود تجهیزات مربوط به کافی‌نت به عنوان امکاناتی جهت گذراندن اوقات فراغت و استفاده‌ی بهتر از کتابخانه برای اعضای کتابخانه‌ها ضروری می‌باشد.

در نهایت نتایج این پژوهش نشان داد که مهم‌ترین هدف از رفع نیاز اطلاعاتی، به خصوص در جنوب و مرکز، گذراندن اوقات فراغت می‌باشد. با در نظر داشتن آمار مربوط به استفاده در کل شهر نیز می‌توان گفت که بیشتر اعضا باهدف گذراندن اوقات فراغت به کتابخانه‌ها مراجعه

می‌کنند و کسب نمره‌ی ۲/۲۳ امتیاز از کل ۴ امتیاز در کل شهر تهران در زمینه‌ی مراجعه به کتابخانه‌های عمومی برای پرکردن اوقات فراغت نشانگر آن است که اکثر کاربران جوان کتابخانه‌های عمومی برای پرکردن اوقات فراغت به کتابخانه‌های عمومی مراجعه می‌کنند. بنابراین می‌توان گفت که در کل سطح شهر تهران، کتابخانه‌ها نقشی اساسی در پرکردن اوقات فراغت کاربران جوان ایفا می‌کنند. هم‌چنین نتایج نشان داد که موضوع مورد علاقه جهت مطالعه در هنگام فراغت، رُمان و موضوع بعدی، موضوع ورزش می‌باشد. بر این اساس می‌توان گفت که فرضیه‌ی پژوهش مبنی بر اینکه «جوانان با هدف پرکردن اوقات فراغت و سرگرمی به کتابخانه مراجعه می‌کنند» تأیید می‌شود.

پیشنهاده‌ها

با توجه به نتایج این پژوهش و در راستای استفاده از ظرفیت‌های کتابخانه‌های عمومی در غنی‌سازی اوقات فراغت جوانان، موارد ذیل پیشنهاد می‌شوند:

۱. انتخاب و تهیه‌ی منابع با توجه به نیازها و علایق اعضا انجام و به تنوع محتوای موضوعی در گروه‌های موضوعی توجه شود.

۲. در کنار انتخاب و تهیه‌ی منابع هسته و پایه‌ای کتابخانه‌ها به روش متمرکز، تهیه‌ی بخشی از منابع به خود کتابخانه‌ها واگذار شود تا مجموعه براساس علایق مراجعان آن محله و منطقه تهیه شود. به عنوان مثال طبق الگوی ارائه شده و در راستای نیازها و علایق واقعی اعضای جوان کتابخانه‌های عمومی تهران، پیشنهاد می‌شود که تهیه‌ی بخشی از مجموعه از جمله منابع هسته، نظیر فرهنگ‌ها، اطلس‌ها و ... ، به روش متمرکز باشد و بخشی دیگر متناسب با نیازها، علایق و سلاقی اعضای هر کتابخانه انتخاب و تهیه شوند چرا که انتخاب و تهیه‌ی همه منابع به طور متمرکز سبب می‌شود تا بعضی نیازهای خاص منطقه‌ای اعضا نادیده گرفته شوند.

۳. انجام نیازسنجی دوره‌ای توسط نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور تا برنامه‌ریزی جهت مجموعه‌سازی مطابق نیاز واقعی اعضا و به شکل پویا و دقیق، صورت گیرد چرا که نیازهای افراد با گذشت زمان و پیشرفت سریع فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی، دستخوش تغییرات عمده می‌شوند.

بررسی موضوعات مورد علاقه اعضای جوان ...

۴. جهت رسیدن به اهداف و تهیه‌ی مجموعه متناسب پژوهش‌هایی در زمینه‌ی نیازسنجی اطلاعاتی در استان‌های مختلف صورت گیرند چراکه هر کدام از استان‌های کشور دارای نیازها و علایق خاص اطلاعاتی هستند.
۵. ایجاد و برقراری پایگاه‌های اطلاعاتی به صورت شبکه‌ای امکان استفاده‌ی دائمی را به اعضا خواهد داد. بنابراین پیشنهاد می‌شود که پایگاه‌های اطلاعاتی، متناسب با ذوق و سلیقه‌ی جوانان راه‌اندازی و در اختیار آنان گذارده شوند.
۶. در جهت پاسخ‌گویی به بخشی از نیازهای مراجعان از طریق امکانات و تجهیزات مدرن پیشنهاد می‌شود که سطح امکانات و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی شهر تهران مانند امکانات مرتبط با دسترسی به اینترنت، کپی، اسکنر و پرینتر و ... جهت برآورده شدن نیازهای واقعی مراجعان ارتقا یابند.
۷. بخش‌های منابع دیداری و شنیداری کتابخانه‌ها فعال‌تر از گذشته شوند چراکه این کار جذابیت خاصی به کتابخانه‌ها بخشیده و آن‌ها را از حالت تک‌بُعدی و مخزن صرف منابع مکتوب‌بودن، خارج می‌کند.

منابع

- احمدی فصیح، صدیقه (۱۳۸۵). *ایجاد و گسترش کتابخانه‌های آموزشگاهی و نقش کتابخانه مدرسه در ایجاد عادت مطالعه در دانش آموزان*. تهران: چاپار.
- بشیری، جواد (۱۳۸۰). *نیازسنجی اطلاعات*. پیام کتابخانه، ۱۱، ۱۹-۱۳.
- تشیع، ارسلان (۱۳۷۵). *بررسی وضعیت و نیاز استفاده کنندگان از منابع کتابخانه‌های عمومی شهرهای غرب استان مازندران*. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران، تهران.
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۰). *جامعه روستایی و نیاز آن*. تهران: شرکت سهامی انتشار.
- عماد خراسانی، نسرين دخت (۱۳۸۲). *خدمات عمومی کتابخانه و شیوه‌های آن*. تهران: کتابدار.
- غفاری، سعید (۱۳۸۰). *اهمیت و تأثیر کتابخانه‌های عمومی*. پیام کتابخانه، پائیز، ۷۷-۸۰.
- فقیهی، علی نقی (۱۳۸۶). *جوان و آرامش روان: مشکلات، مشاوره و درمانگری بانگش اسلامی*. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- قزل اباغ، ثریا (۱۳۸۳). *ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن (مواد و خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان و نوجوانان)*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).

محسنی، حمید (۱۳۷۷). بررسی میزان رضایت مندی مراجعه کنندگان کتابخانه‌های عمومی وابسته به اداره کل فرهنگ ارشاد اسلامی استان تهران (طرح پژوهشی). تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

____ (۱۳۸۲). مجموعه سازی و خدمات تحویل مدرک. تهران: کتابدار.
میرحسینی، زهره (۱۳۷۶). بررسی نیازها و علایق مطالعاتی نوسودان (نیمه دوم ۱۳۷۵). پایان نامه دکتری. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.
نجفی، هما (۱۳۸۵). بررسی نیازهای مطالعاتی استفاده کنندگان از کتابخانه‌های مساجد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.

Cain, Anne; Zorbas, Elaine (1983). *The Pasadena Community and Its Information Needs: A Program for Pasadena Public Library Services*, Retrieved from www.eric.ed.gov/Eric web portal
Hole, Wanda; Holt Cynthia (1994). *Adult Library Patrons with Disabilities; An Assessment of Information Access Needs*, Retrieved from www.eric.ed.gov/Eric web portal.
Lieberman, Irving (1975). *The Information Needs of Urban Residents; A Strategy for Public Library change*, Retrieved from www.eric.ed.gov/Eric web portal
Line, Maurice B. (1974). Draft Definitions: Information and Library Needs Wants, Demand and Uses. *Aslib Proceedings*, 26.
Miraflor, Angine (2005). *Library Services Information Needs of the Filipino Community in the San Francisco Bay Area*, Retrieved from www.eric.ed.gov/Eric web portal.
Rubin, Rhea Joyce (1987). *Library and Information Needs Assessment and Five Year Plan*, Retrieved from www.eric.ed.gov/Eric web portal.

به این مقاله این گونه استناد کنید:

امیدخدا، مریم؛ سپهر، فرشته (۱۳۸۸). بررسی موضوعات موردعلاقه، جهت مطالعه‌ی اعضای جوان کتابخانه‌های عمومی شهر تهران در اوقات فراغت. *پیام کتابخانه*، ۱۵ (۳)، ۶۱-۸۶.